

ACTE IV

A casa del capità de vaixell HORSTER, en una sala vella i gran. Al fons, una porta de doble batent que dona a una antesala. A la paret de l'esquerra, tres finestres; al mig de la paret oposada, una tarima i, al damunt, una tauleta amb dos llums, una ampolla d'aigua, un got i una campaneta. La sala és il·luminada amb canelobres de paret entre les finestres. A primer terme, a l'esquerra, una taula amb un llum, i una cadira. Més a la dreta, hi ha una porta i, al costat, algunes cadires.

Es veu una enorme concentració de ciutadans de totes les classes socials. Entre la gernació, algunes dones i uns pocs col·legials. Com més va, més gent hi afluïx, pel fons, fins que la sala és plena de gom a gom.

CIUTADÀ 1

(Escometent un amic.) Tu també per aquí, aquest vespre, Lamstad?

AMIC

Sí. No me'n perdo mai cap, d'assemblea.

UN VEI

Què, ja heu dut el xiulet, suposo?

CIUTADÀ 2

Ja ho crec! Vós no?

CIUTADÀ 3

Sí. El patró Evensen va dir que vindria amb una sirena immensa.

CIUTADÀ 2

Quin un, aquest Evensen! (*Rialles del grup.*)

CIUTADÀ 4

(*Atansant-s'hi.*) Ei, digueu-me què es prepara aquí, aquest vespre?

CIUTADÀ 2

El doctor Stockmann farà una conferència contra el Batlle.

CIUTADÀ 4

Contra el Batlle? Si és son germà!

CIUTADÀ 1

Tant se val! No s'està de re, el doctor Stockmann.

CIUTADÀ 3

I a sobre, no té raó. Ho deia «La Veu del Poble».

CIUTADÀ 2

I què ha de tenir raó, aquesta vegada! Si no li han volgut deixar el local ni l'Associació de Propietaris ni el Club de la Ciutat.

CIUTADÀ 1

Ni la sala del balneari, no ha aconseguit.

CIUTADÀ 2

Tu diràs!

UN HOME

(*En un altre grup.*) De qui hem d'anar a favor, aquest cop?

UN ALTRE

(*Del mateix grup.*) Només has de mirar l'Aslaksen i fer com ell.

BILLING

(*Amb una carpeta sota el braç, s'obre camí entre la gentada.*) Senyors, si us plau, que em deixarien passar? He de fer la informació per a «La Veu del Poble». Moltes gràcies! (*S'asseu a la taula de l'esquerra.*)

UN TREBALLADOR

Qui era aquest?

UN ALTRE

Que no el coneixes? És el Billing, aquell que treballa pel diari de l'Aslaksen.

HORSTER

(*Fa entrar la SENYORA STOCKMANN i la PETRA per la porta de la dreta. Segueixen EILIF i MORTEN.*) He pensat que la família podria seure aquí. Si passava re, podrien esquitllar-se immediatament.

SRA. STOCKMANN

Que vol dir que hi haurà fressa?

HORSTER

No se sap mai.. amb tanta gent... Més val que no es moguin d'aquí.

SRA. STOCKMANN

(*Asseient-se.*) Ha estat molt amable de deixar la sala al Tomas.

HORSTER

Com que ningú no li'n volia deixar cap...

PETRA

(*Que també s'ha assegut.*) I també coratjós, senyor Horster.

HORSTER

No en cal gaire, de coratge, per a una cosa així, em sembla.

En HOVSTAD i l'ASLAKSEN arriben alhora, però es fiquen entre la gent, cadascun pel seu compte.

ASLAKSEN

(*S'acosta fins al capità HORSTER.*) Encara no ha vingut el doctor Stockmann?

HORSTER

És allà dins, esperant.

Es veu moviment davant la porta del fons.

HOVSTAD

(*A BILLING.*) Aquí tenim el Batlle. Mireu!

ASLAKSEN

...I que el seny i la moderació aprofiten d'allò més a la societat. Per tant, indicaria al respectable ciutadà que ha convocat aquesta assemblea que procuri mantenir-se dins els límits de la moderació.

UNA VEU

(Des de la porta.) Visca l'Associació dels Moderats!

UNA ALTRA VEU

Fora!

VEUS

Xiit, xiit!

ASLAKSEN

Res d'interrupcions, senyors! Algú desitja la paraula?

BATLLE

Senyor Aslaksen!

ASLAKSEN

El senyor Batlle té la paraula.

BATLLE

Atesa l'intima vinculació de parentiu, probablement coneguda de tothom, que em lliga a l'actual responsable mèdic del balneari, més m'estimaria no haver de manifestar la meua opinió, aquest vespre. Tot amb tot, la meua posició respecte al balneari i la meua preocupació pels supremes interessos de la ciutat m'obliguen a presentar una proposta. Goso suposar que cap dels ciutadans aquí presents no pot considerar desitjable que tinguin àmplia difusió certes afirmacions inexactes o exagerades sobre les condicions de salubritat del balneari i de la nostra ciutat.

VEUS

No, no, no! De cap manera! Fora!

BATLLE

Per tant, proposo que aquesta assemblea impedeixi al responsable mèdic del balneari de llegir o d'exposar la seva relació sobre el cas.

STOCKMANN

(Esclata.) Impedir-m'ho?... Què és això?

SRA. STOCKMANN

(Tus.) Ehem, ehem...

STOCKMANN

(Controlant-se.) Vaja! Fins això m'impedirán...

BATLLE

En la meua nota, publicada a «La Veu del Poble», ja vaig fer saber al públic les dades essencials del cas, de tal manera que tots els ciutadans sense prejudicis se'n poden formar fàcilment una opinió. Tothom pot deduir-ne que la proposta del responsable mèdic del balneari —a part d'esser un vot de censura contra els prohoms de la ciutat— comportaria, en definitiva, una càrrega fiscal innecessària d'unes cent mil corones... tirant baix. (Indignació i xiulades.)

ASLAKSEN

(Toca la campaneta.) Silenci, senyors! Demano permís per secundar la proposta del senyor Batlle. També jo crec que l'actuació del doctor Stockmann amaga alguna cosa. Parla del balneari, però, en realitat, pretén engegar una revolució. Vol canviar el govern de mans. Ningú no pot dubtar de la recta intenció del doctor Stockmann. Déu me'n guard, de covar-ne la més lleugera sospita! D'altra banda, també jo sóc partidari d'un govern popular... sempre que no resulti massa car per als contribuents. Doncs bé, aquest és, justament, el cas! Per això, mala... —perdó!—, si aquest cop em poso del costat del doctor Stockmann! A vegades, també l'or s'arriba a pagar massa car! Aquesta és, ara com ara, la meua opinió. (Aplaudiments enervants de tots cantons.)

HOVSTAD

També jo em sento obligat a donar compte de la meua actitud. A la primeria, l'agitació del doctor Stockmann aconseguí de fer alguns adeptes, i li vaig donar suport de la manera més imparcial possible. Aviat, però, vam adonar-nos que ens hàvem deixat esgarriar per una falsa informació...

STOCKMANN

Falsa!

HOVSTAD

Una informació poc fiable, doncs. La nota del senyor Batlle ho demostrava prou. Espero que ningú dels aquí presents no recelará de la meua trajectòria liberal. La posició de «La Veu

del Poble» quant als grans problemes polítics és ben sabuda de tothom. Tanmateix, persones experimentades i de seny m'han ensenyat també que, en els afers purament locals, un diari s'ha de captenir amb una certa cautela.

ASLAKSEN

Plenament d'acord amb l'orador!

HOVSTAD

I sobre la qüestió que ens ocupa, és absolutament indubtable que el doctor Stockmann té la voluntat general contra seu. Ara bé, quina és, senyors, l'obligació primera i principal d'un director de diari? No és la d'actuar en harmonia amb els seus lectors? No té, com si diguéssim, un mandat tàcit de promoure tenaçment, infatigablement, el benestar dels seus partidaris? O potser m'equívoco?

VEUS

No, no, no! El senyor Hovstad té raó!

HOVSTAD

M'ha costat una duríssima lluita trencar amb un home a casa del qual he estat, darrerement, un hoste assidu... amb un home que fins avui mateix podia gaudir de l'estima incondicional dels seus conciutadans... amb un home que no té cap més defecte —o cap de tan greu, si més no— que el de fiar-se més del cor que no pas del cap.

ALGUNES VEUS DISPERSES

Cert, cert! Visca el doctor Stockmann!

HOVSTAD

Però el meu compromís envers la comunitat m'imposava de trencar amb ell. Aquest és, doncs, el respecte que m'impulsa a combatre'l i, si fos possible, a fer-lo desistir de la senda fatal per on s'ha endinsat; respecte envers la seva família...

STOCKMANN

Limiteu-vos a la conducció de les aigües i a les clavegueres!

HOVSTAD

...respecte envers la seva muller i els seus fills indefensos.

MORTEN

Som nosaltres, aquests, mare?

SRA. STOCKMANN

Xiii!

ASLAKSEN

Ara passaré a votació la proposta del senyor Batlle...

STOCKMANN

No cal! Aquest vespre no tinc cap intenció de parlar del lemer del balneari. No, el que us vull fer sentir és tota una altra cosa.

BATLLE

(A mitja veu.) Amb quina en sortirà, ara?

UN EMBRIAC

(Des de la porta d'entrada.) Si puc pagar la contribució, també puc donar l'opinió! I la meva opinió més absoluta i... més decididament inconcebible és que...

VEUS

Aquell d'allà, que calli!

ALTRES

Va begut! Feu-lo fora! (El treuen fora.)

STOCKMANN

Tinc la paraula?

ASLAKSEN

(Toca la campaneta.) El doctor Stockmann té la paraula.

STOCKMANN

Quin daltabaix si, només fa quatre dies, s'hagués fet, com es fa aquest vespre, un intent de silenciar-me! Com un lleó m'hauria abraonat pels meus inviolables drets personals! Ara, però, tant me fa! Ara tinc coses més grosses per manifestar-vos.

La multitud s'apinya al seu voltant. Entre la gernació es destaca MORTEN KIL.

STOCKMANN

(Prossegueix.) M'he fet tips de pensar i de cavil·lar, aquests últims dies... Tant he cavil·lat que, a la fi, m'ha començat a bugonar el cap,...

BATLLE

(*Estossega.*) Hum.

STOCKMANN

...però he acabat veient-hi clar, distingint-ho tot exactament. I per això sóc aquí aquest vespre. He de fer-vos grans revelacions, estimats conciutadans! He de confiar-vos un descobriment d'un abast enorme al costat de la insignificança d'unes aigües enverinades o d'haver aixecat sobre un pestil·lenc el nostre salutífer balneari!

MOLTES VEUS

(*A crits.*) Res de balnearis! No en volem sentir parlar! Fora aquest tema!

STOCKMANN

Ja he dit que us havia de parlar del gran descobriment que he fet aquests últims dies: el descobriment que tenim emmetzinades totes les deus de la nostra vida interior, i que tota la nostra comunitat s'aixeca sobre el pestil·lenc de la mentida.

VEUS

(*Desconcertades; fluixet.*) Què s'empatolla, ara, aquest?

BATLLE

Aquestes insinuacions!...

ASLAKSEN

(*Amb la mà a la campaneta.*) S'adverteix a l'orador que es moderi.

STOCKMANN

He estimat la meua ciutat natal tant com es pugui estimar la terra de la pròpia minyonia. No m'havia fet gran que ja vaig deixar-la, i la llunyania, l'enyorança i els records van projectar una espècie de llum intensa sobre la meua ciutat i els seus homes. (*Aplaudiments i visques.*) Així vaig viure, durant anys i panys, en un racó de món feréstec, nord amunt. Quan algun individu dels que viuen disseminats entre aquelles tarteres em venia a trobar, sovint em deia que aquelles pobres criatures, el que havien de menester era un veterinari, i no pas un home com jo. (*Bonior a la sala.*)

BILLING

(*Deixant la ploma.*) Mal llamp em mati, si mai havia sentit a dir!...

HOVSTAD

Això és una injúria contra els digníssims nòmades!

STOCKMANN

Un moment! Crec que ningú no em podrà retreure que hagués oblidat la meua ciutat natal en aquell racó de món. M'hi estava, covant com un èider. I el poll que en va sortir fou... el pla del balneari que tenim aquí. (*Aplaudiments i protestes.*) Així, quan, molt al capdavant, la fortuna s'avingué, benaurat de mi!, a deixar-me tornar a casa... sí, conciutadans meus, em va semblar com si aquest hagués estat l'únic desig de la meua vida. Aquest desig, impacient, incessant, encès, de treballar pel bé i millor de la pàtria i la seva gent.

BATLLE

(*Mirant enlaire.*) Una manera força estranya de fer-ho... Hum...

STOCKMANN

De manera que vaig baixar cap aquí a ulls clucs, beneint la meua sort. Però, ahir al matí... no, exactament, ara fa dos vespres, se'm van obrir els ulls de l'ànima, i la primera cosa de què vaig adonar-me fou de la immensa estupidesa de les autoritats... (*Xivarri, crits, riallades. La SENYORA STOCKMANN tus repetidament.*)

BATLLE

Senyor moderador!

ASLAKSEN

(*Toca la campaneta.*) En virtut del meu ofici...

STOCKMANN

És una mesquinesa agafar-se a una parauleta, senyor Aslaksen! Només volia dir que vaig fer el descobriment de la immensa empastifada del balneari de què els senyors prohoms s'havien fet responsables. No puc suportar-los, vatua els prohoms! N'he tractats massa tota la meua vida! Fan com les cabres en una plantació encara tendra: ho roseguen tot, i barren el pas als homes lliures, tant és que es girin cap aquí, com que es tombin cap allà... Com m'agradaria que ens en poguéssim desfer com d'unes males bèsties! (*Avalot a la sala.*)

BATLLE

Senyor moderador, es poden tolerar aquestes expressions?